

УДК 184.132

Бондарчук Т.О.
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ АЙДЗУТІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕДАЧІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена специфічному явищу комунікативної поведінки японців – айdzути, – терміну, що позначає вигуки, які вказують на активний діалог між співрозмовниками. Головною метою роботи є класифікація айdzути відповідно до типів ситуацій, у яких вони вживаються у мовленні та їх переклад українською мовою.

Ключові слова: айdzути, вигуки, діалогічне мовлення, японська комунікативна поведінка, класифікація.

Статья исследует айdzути – термин для обозначения часто встречающихся в японском языке междометий, указывающих на то, что собеседники принимают активное участие в коммуникации. Основная задача работы заключается в попытке классифицировать айdzути по типам ситуаций их употребления в речи, а также переводе на украинский язык.

Ключевые слова: айdzути, междометия, диалогическая речь, коммуникативное поведение японцев, классификация.

The article is devoted to aizuchi – a short verbal back-channel replies, which are very important to make a conversation between Japanese people smooth. The main purpose of this research is to classify aizuchi according to situations of their usage in conversation and to translate them into Ukrainian language.

Key words: aizuchi, interjections, dialog, conversation, Japanese communicative behaviour, classification.

Японську комунікативну поведінку характеризує особлива увага до співрозмовника під час ведення діалогу. Це можна пояснити тим, що поколіннями японці жили досить закритими групами, при цьому тісно між собою взаємодіючи, внаслідок чого історично виробилася суспільна установка, що покращення мовленнєвого спілкування – це важливий засіб удосконалення та розвитку суспільства [3: 116]. Японська мовленнєва культура дуже відрізняється від західної цілим комплексом різноманітних комунікативних і не-комунікативних категорій, однією з яких є айdzути. Це явище в різні часи широко досліджувалося багатьма лінгвістами: Сугіто (1989), Уенода (1999), Міядзакі (2002), Маруяма (2005), Алпатов (2008), Горохова (2011), Фісенко (2007) та ін., проте в українській японістиці ми не знайшли жодної роботи, присвяченої даному питанню. Відтак, практична відсутність у вітчизняному сходознавстві досліджень стосовно айdzути з одного

боку, власний дослідницький інтерес з іншого, а також стрімкий розвиток українського японознавства, який можна спостерігати протягом останнього десятиліття, обумовили **актуальність** даної роботи.

У рамках нашого дослідження маємо на меті вирішити кілька **завдань**:

- * дати визначення поняттю айдзуті, озкрити його зміст;
- * класифікувати айдзуті відповідно до ситуацій їх уживання у мовленні;
- * запропонувати їх переклад українською мовою.

Як зазначалося вище, **айдзуті** (англ. backchannels) – це термін для позначення вигуків, що супроводжують діалог і вважаються невід’ємними складовими японської комунікації. Великого смислового навантаження ці слова не несуть, проте мають суттєве конотативне забарвлення, без якого японський діалог важко уявити. Застосування айдзуті є зручним засобом спілкування, це ніби своєрідний сигнал тому, хто говорить, що співрозмовник його не тільки слухає, але й розуміє. Як правило, під час японського діалогу, коли говорить один із партнерів, інший вставляє у його мовлення різні короткі слова та словосполучення типу hai, ee, un (так), nahhodo (а й справді!), so: desu ne (саме так, я такої ж думки), so: desu ka (та Ви що?! Дійсно так?), honto:, honto:ni (дійсно, правда, насправді) та інші.

Крім того, айдзуті можуть звучати як “відлуння”, коли репліка у відповідь буде складатися з іменника, іменникової дієслівної зв’язки (desu) та питального слова (ka) у ситуації, коли один зі співрозмовників підтверджує своє розуміння суті сказаного. Наприклад: A: Musuko san wa itsu kuni he o-kaeri ni narimasuka? (Коли Ваш син повертається до Японії?). B: Raigetsu desu. (Наступного місяця). A: Raigetsu **desuka?** (Наступного місяця, он як!).

До вербальних форм різновидів айдзуті можемо віднести також **інтонацію**, яка відіграє значну роль під час комунікації. Так, один і той же вираз so: desu ka в залежності від спадної або висхідної інтонації може означати дві різні реакції на сказане. Переважна більшість айдзуті уживається зі спадною інтонацією, проте, щоби виразити, наприклад, сумнів у сказаному, подив, зніяковіння тощо so: desu ka вимовляється з висхідною інтонацією.

Якщо говорити про невербальні форми айдзуті, то до них можна віднести кивання головою та поклони, коли спина співрозмовника згинається у поклони під різним кутом (від легкого до глибокого), в залежності від його реакції на почуте від партнера.

Багато дослідників [1; 2; 4; 6] зазначають, що іноземці, які не знайомі з такою манерою японців будувати діалог, помилково можуть сприймати айдзуті як сигнали, що символізують згоду з озвученими пропозиціями або твердженнями, тоді як насправді японці лише проявляють зацікавленість та розуміння до партнера. Існує також думка, що часті підтакування-айдзуті з точки зору європейців, можуть сприйматися як набридливі та дратівливі перешкоди, оскільки “слова, що не несуть інформацію, але виражають зацікавленість, не є обов’язковими у європейських мовах, тому їхня відсутність у діалозі не сприймається як щось неввічливе. Крім того, уважне слухання виражається через зберігання тиші, тому європейцю, який говорить, інколи здається, що японці постійно перебувають його підтакуваннями. З іншого ж боку, японці, яких “по-європейськи” уважно слухають мовчки, можуть розгубитися і засумніватися, чи чують (розуміють) їх співрозмовники” (посилання на айдзуті).

Отже, айдзуті – це цілий комплекс вербальних (вигуки, інтонація) та невербальних (кивки головою, поклони) засобів ведення діалогу, засвоєння яких є важливою складовою процесу оволодіння японською мовою.

Якщо говорити про класифікацію айдзуті, то на сьогодні не існує якихось конкретних розробок, які б узагальнювали весь спектр існуючих вигуків. Нами опрацьовано декілька япономовних джерел і, відповідно, ми виокремили п'ять основних типів ситуацій, коли вживається якась конкретна група айдзуті:

1. Коли відбувається акцептація нової інформації.

2. Коли один зі співрозмовників має сумніви щодо почутого, або отримана інформація викликає у нього скептицизм.

3. Коли один зі співрозмовників висловлює схвалення або погоджується з почутим.

4. Коли один зі співрозмовників висловлює заперечення або не погоджується з почутим.

5. Коли одному зі співрозмовників висловлюється схвалення або комплімент, які він заперечує.

Зупинимося детальніше на кожній зі згаданих ситуацій конкретніше і визначимо ті айдзуті, які вживаються відповідно до кожного з типів. Зазначимо, що згідно з мовленнєвою ситуацією, яка має місце у сучасній японській мові, ми подаємо вирази двох видів: айдзуті, які вживаються у нейтрально-ввічливому мовленні та ті, що вживаються у повсякденному мовленні.

1. При нейтрально-ввічливому мовленні у ситуації, коли відбувається акцептація нової інформації, зазвичай уживаються такі слова та вирази: hai (так), ha: ↓ (з пониженою інтонацією: а-а, таак...), ee ↓ (так), so: desu ka ↓ (он як! Зрозуміло...). Коли інформація уточнюється, або ж підтверджується почуте від співрозмовника, вживається перепитування. Наприклад: Викладач: Tesuto wa mokuyo:bi desu. Yoku benkyo:shite kudasai. (Тест відбудеться у четвер. Будь ласка, підготуйтесь). Студент: Mokuyo:bi desuka ↓ Hai, wakarimashita. (У четвер? Зрозуміло!).

У повсякденному мовленні у відповідній ситуації вживаються такі слова та вирази айдзуті: un (так), fu:n (гм...), he: (он як!), so: ↓ (ара!), so:na no (он як!), so:nan da (он воно як!) тощо.

2. При нейтрально-ввічливому мовленні у ситуації, коли один зі співрозмовників має сумніви щодо почутого, або отримана інформація викликає у нього скептицизм, уживаються айдзуті з висхідною інтонацією: ha: (он як?!), e, ee (так?), so:desu ka (та неже?!). Наприклад: Викладач: Ashita wa tesuto wo shimasu. (Завтра буде тест). Студент: E, ashita desu ka ↑ (Що, завтра?). Викладач: Ee, ashita desu yo. (Саме так, завтра). Студент: Tesuto desu ka ↑ (Що, тест??). Викладач: Hai. Yoku benkyo: shite kudasai (Так. Добре готуйтеся!).

У діалозі повсякденного мовлення для передачі здивування або скептицизму японці вживають: sugoi! (круто!), masaka! (та не може бути!), honto:ni! (та неже?) та ін.

3. У ситуації, коли один зі співрозмовників висловлює схвалення або погоджується з почутим для нейтрально-ввічливого мовлення характерні такі айдзуті: hai, ee (так), ee,ee (так-так), so: desu ne (саме так), watashi mo so: omoimasu (я теж так думаю), motto mo desu (це резонно).

Повсякденному діалогу притаманні: un (так), un un (так-так), so: (так), so:so: (так-так), so: da ne (дійсно), so: nan da yo (дійсно так), honto honto (правда-правда), naruhodo (дійсно!), uwarra! (саме так!) та ін.

4. Для ситуації, коли один зі співрозмовників висловлює заперечення або не погоджується з почутим у нейтрально-ввічливому мовленні японці вживають: *so: desu ka* ↑ (он як?), *honto: desu ka* ↑ (це правда?), *chigaimasu yo* (Ви помиляєтесь, це не так), *iie, chigaimasu* (ні, не так), *tondemonai desu* (це неймовірно!) тощо.

Розмовному мовленню притаманні: *ee* ↑ (що?), *so: ↑* (так?), *so: kana* (он як?!), *uso* ↓ (брехня!), *honto ni* ↑ (правда?), *iya*: (та ні), *iya iya* (ні-ні), *chigau yo* (помиляєшся!), *chigau chigau* (ні-ні), *so: ja nai yo* (це не так!), *so: ja nai, so ja nai* (не так, не так (ні-ні)) тощо.

Наприклад: діалог між двома подружками. А: *Kesa, C-chan no kareshi, betsu no kanojo to mita wa yo!* (Слухай, бачила сьогодні хлопця нашої С з іншою подружкою!). В: *Usu* ↓! (Не може бути! Брехня!). А: *Honto* ↑! (Правду кажу!).

5. Коли одному зі співрозмовників висловлюється схвалення або комплімент, які він заперечує, у нейтрально-ввічливому мовленні зазвичай фігурують: *ie ie* (ні-ні), *tondemonai desu* (пусте!), *iie, zen zen mada desu* (та ні, ще зовсім ні...), *sonna koto wa arimasen* (це не так (цього не може бути), *sore hod demo arimasen* (не так, щоби...).

У розмовному мовленні вживаються: *uun* (ні), *iya iya* (ні-ні), *tondemonai* (пусте!), *sonna koto nai yo* (та ні...), *zenzen dame* (зовсім ні (досл. Зовсім погано) тощо.

Наприклад. Викладач: *A san wa nihongo ga jo:zu desu* (Пане А, у Вас чудова японська!). Студент: *Iie, zenzen mada desu* (Та що Ви! Це зовсім не так!).

Запропонована класифікація, звичайно, не є досконалою з точки зору кількості наявних у ній айдзуті, оскільки японська мова оперує значно більшим числом специфічних виразів та слів, що мають відношення до тематики нашої роботи. Вдосконалення (розширення) зразків та прикладів є матеріалом для наших подальших лінгвістичних розвідок.

Проте, вважаємо, що навіть у такому стислому варіанті наведені дані можуть бути використані на заняттях з японської мови у вищих навчальних закладах України, починаючи вже з початкового рівня (*sho ku:*), а також бути цікавими як науковцям-лінгвістам, так і більш широкій аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алпатов В. М. Этикет в диалоге / Владимир Михайлович Алпатов // Япония: язык и культура / В. М. Алпатов. – М.: Языки славянских культур, 2008. – С.138-142.

2. Горохова Т. Н. Японские «айдзуті» и аналогичные категории в русском языке / Т. Н. Горохова // Вестник Московского университета. Серия 13: Востоковедение. – 2011. – Т.13. – №1. – С.98-103.

3. Фисенко А.А. Особенности делового речевого этикета и нормы межличностных отношений в Японии [Электронный ресурс] / А.А.Фисенко // Азиатско-Тихоокеанский регион (Экономика. Политика. Право). – Владивосток, 2007. – № 2 (16). – С.116-126. – Режим доступа до журн.: http://www.elibrary.ru/title_items.aspx?id=26645.

4. Хованчук О. Диалоги по-японски [Электронный ресурс] / О.Хованчук. – Режим доступа: <http://ru-jp.org/hovanchuk10.htm>.

5. 上野田鶴子コミュニケーションと日本語[Электронный ресурс] / 上野田鶴子コミュニケーションと日本語 // 日本語学 – 1999. – 第18巻. – С28-35. – Режим доступа до праці: <http://www.koidekinen.com>

6. 丸山明香日本語・韓国語のあいづちについての一考察 [Elektronnyy resurs] / 丸山明香日本語・韓国語のあいづちについての一考察—あいづちの種類・機能の比較—2005. — 46 c. — Режим доступу до праці: [http://www2.aasa.ac.jp/people/smiyata/025182maruyamaSotsuron .pdf](http://www2.aasa.ac.jp/people/smiyata/025182maruyamaSotsuron.pdf)

7. 宮崎幸江日本語の電話と対面会話におけるあいづち [Elektronnyy resurs] / 宮崎幸江 // 小出記念日本語教育研究会論文集アーカイブ. — 2002. — №3. — Режим доступу до журн.: http://www.koidekinen.com/2002_10/miyazaki.pdf